

definition and classification of CSR implementation. Presented by definition well-known international and Ukrainian organizations responsible for the implementation of certain interests in the social sphere

On the basis of generalization described approaches to understanding social responsibility and using a systematic approach to economic research, formulated the concept of Corporate Social Responsibility and classification system symptoms.

Key words: *corporate social responsibility, social relationships, forms of operation, CSR goals, motives interaction.*

Стаття надійшла 21 грудня 2015 р.

УДК 657:004(075.8)

Н. В. Наконечна

АУДИТОРСЬКІ РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ ОБРОБКИ ДАНИХ

Досліджено основні підходи до здійснення аудиту в середовищі комп'ютерної обробки даних. Розкрито особливості реалізації основних положень аудиту в комп'ютерному середовищі. Визначено основні напрями зниження аудиторських ризиків.

Ключові слова: *аудит, аудиторський ризик, комп'ютерна система обробки даних.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки повноцінне аналітичне опрацювання облікової та іншої економічної інформації немислиме без застосування засобів обчислювальної техніки.

В зв'язку з цим актуальним є широке використання в практиці управління господарською діяльністю організації автоматизованих інформаційних систем.

Стан дослідження. Вивчення наукової літератури з питань автоматизації управління господарською діяльністю, а також програмних продуктів, які використовуються для управління бізнесом, дає змогу стверджувати, що основна увага в системі програмного забезпечення АІС приділяється розробці теоретичних основ побудови програмного забезпечення АІС аудиту.

Розвиток аудиту зумовив виникнення нового підходу до проведення аудиторських перевірок, що передбачає планування, розрахунків, уточнення й оцінку такого показника, як аудиторський ризик [1].

Використання підприємствами комп'ютерних систем обробки даних сприяє виникненню додаткових аудиторських ризиків (рис. 1).

Рис. 1 Види аудиторських ризиків в умовах функціонування автоматизованої інформаційної системи

Технічні аспекти стосуються ризиків, які спричинені незадовільною роботою апаратних засобів, використанням нелегального програмного забезпечення, невідповідністю характеристик апаратного і програмного забезпечення, відсутністю належного технічного обслуговування і контролю. Ризик аудитора підвищується, якщо комп'ютерна система децентралізована. Відомо, що законний користувач програмного забезпечення бухгалтерського обліку має право отримати допомогу і підтримку у розробника програмного продукту. Оскільки фірми-розробники старанно стежать за змінами в законодавстві і нормативних актах, то вони своєчасно вносять виправлення в свої програми [2]. Така допомога і підтримка є фактором підвищення достовірності роботи з програмою, знижує аудиторський ризик. Попри те, використання незаконно придбаної програми підвищує аудиторський ризик, оскільки такі програми є застарілими версіями, в них своєчасно не коректуються алгоритми розрахунків, форми звітності і документів, користувач не має супроводжувальної документації і не може повністю використовувати можливості програми. Тому виникає необхідність оцінки аудитором законності придбання і ліцензійної чистоти бухгалтерського і системного програмного забезпечення, яке використовується на досліджуваному об'єкті.

Крім цього, одним із завдань аудиту є дотримання клієнтом чинного законодавства, до якого входить і виконання вимог із охорони авторських прав на програмні продукти [3].

Метою статті є вивчення активного впровадження комп'ютерних технологій в практику аудиту, створення теоретичного і методичного апарату для формулювання практичних рекомендацій з проектування і функціонування автоматизованих інформаційних систем аудиту.

Виклад основних положень. У сучасних умовах реформування економіки України відповідно до ринкових умов господарювання та трансформації бухгалтерського обліку в Міжнародні стандарти фінансової звітності з особливою гостротою постає проблема достовірності облікової інформації як на рівні підприємства, так і на рівні зовнішніх щодо підприємства суб'єктів ринку.

Посилити дієздатність системи економічного контролю повинен аудит. У регулюванні аудиторської діяльності важливу роль виконують Міжнародні стандарти аудиторської діяльності, однак відчувається недостатність належної літератури з висвітлення цих питань [4].

Ризики, пов'язані з конкретною системою обробки даних, що використовується, можуть бути спричинені помилками у розробці системи, її незначним тиражем, використанням не за призначенням. Системи масово тиражовані, розповсюджені, використовуються на багатьох підприємствах і в різних умовах, як правило, не містять помилок, бо вони були виявлені в процесі впровадження на багатьох об'єктах і виправлені. Розробники таких програм швидко реагують на потреби сьогодення і оперативно доводять нові модифікації до користувачів. І навпаки, система, створена в єдиному екземплярі програмістом, який не має економічної підготовки, містить багато помилок, переважно погано підтримується розробниками. Звичайно, вона підвищує ризик під час аудиторської перевірки. Досвідчений аудитор може оцінити цілісність використання такої «доморощеної» системи порівняно з іншими аналогічними системами і надати відповідні рекомендації клієнту.

Ризики, пов'язані з організацією обліку і контролю в умовах використання АІС, спричинені недостатньою підготовкою персоналу підприємства до роботи з системою обробки даних обліку, відсутністю чіткого розмежування обов'язків і відповідальності персоналу, незадовільною організацією системи внутрішнього контролю, слабкою системою захисту від несанкціонованого доступу до бази даних або її відсутністю, втратою даних.

У сучасних умовах недостатньо підготовлений персонал є найбільш слабкою ланкою системи обробки даних. Аудитор за проведення аудиту на підприємстві оцінює кваліфікацію бухгалтерського персоналу в сфері комп'ютерної підготовки, інформаційних технологій і конкретної облікової системи. Він звертає увагу і на ставлення персоналу до системи, рівень довіри до неї. Бухгалтер, який впевнений, що він усе швидше зробить без програми, явно недостатньо ознайомлений з її можливостями і не виключено, що допускає багато помилок, опрацюючи дані на комп'ютері.

Ризики, пов'язані з кваліфікацією аудитора, можливі в зв'язку з неправильною оцінкою системи обробки облікових даних, некоректністю побудови тестів, помилковим тлумаченням результатів [5].

На рис. 2 визначено основні напрями зниження аудиторського ризику.

Рис. 2 Основні напрями зниження аудиторського ризику

Для здійснення аудиту в комп'ютерному середовищі аудитор повинен володіти додатковими знаннями в сфері систем обробки економічної інформації: мати уявлення про технічний, програмний, математичний та інші види забезпечення АІС обліку; володіти термінологією в сфері комп'ютеризації; чітко розуміти особливості технології і послідовність процедур комп'ютерної обробки облікової інформації, організацію роботи бухгалтерії в умовах АІС. Він повинен уміти працювати з основними офісними програмами, мати практичний досвід роботи з різними системами бухгалтерського обліку, аналізу, правовими і довідковими системами, спеціальними інформаційними системами аудиту. Ці знання йому необхідні, щоб правильно визначити, який вплив на організацію, планування, проведення аудиту мають умови використання АІС на досліджуваному економічному об'єкті.

Якщо досвід аудитора недостатній, то є можливість залучити експерта. Але і в цьому випадку аудитор повинен мати достатнє уявлення про комп'ютерну систему підприємства в цілому, щоби правильно планувати, регулювати і контролювати роботу експерта. Потрібно розуміти, що експерт оцінює систему обробки, а аудитор – достовірність інформації, що міститься у звітності, яка сформована з допомогою цієї системи. Аудиторська фірма повністю несе відпові-

дальність за складання аудиторського висновку на основі звітності досліджуваного економічного об'єкта. Залучення до процесу аудиту додаткових спеціалістів збільшує ризик витоку інформації. Власне тому аудиторські фірми намагаються мати бібліотеку найбільш розповсюджених програм бухгалтерського обліку і орієнтують своїх спеціалістів на вивчення особливостей їх практичного застосування. Дотримання комерційної таємниці сприяє створенню умов для підвищення кваліфікаційного рівня аудиторів у галузі комп'ютеризації.

Наявність на підприємстві автоматизованої інформаційної системи і оцінка аудиторського ризику, пов'язаного з використанням АІС, впливають на склад і глибину аудиторських процедур, які потрібно виконати на дослідженому об'єкті. Тому планування аудиту в комп'ютерному середовищі має свої особливості [6].

Складаючи загальний план і програму аудиту, потрібно зважати на ступінь автоматизації обробки облікової інформації, інформаційні технології, які застосовуються економічним об'єктом, і системи автоматизованої обробки даних. Це дозволить аудиторській організації більш точно визначити склад, обсяг і характер аудиторських процедур. У документах із планування аудиту повинні бути відображені такі питання, як характер виконання процедур аудиту з використанням комп'ютерної обробки даних, необхідність залучення незалежного експерта з метою вивчення і оцінки АІС клієнта в цілому і окремих її сторін, дата і форма представлення даних із комп'ютерної системи обліку аудиторю, особливості представлення аудиторської документації.

В процесі перевірки аудитор повинен отримати достатню кількість якісних аудиторських доказів, які дозволяють сформулювати уявлення про достовірність бухгалтерської звітності економічного суб'єкта. Водночас види аудиторських доказів, джерела і методи їх отримання можуть бути різними. Отримання аудиторських доказів у клієнта, який використовує АІС, значно спрощує процес їх отримання. Аудитор за отримання доказів може спиратися на систему обробки, максимально використовувати її можливості для отримання потрібної йому інформації. Він активно застосовує такі методи, як тестування даних, суцільний або вибірковий перерахунок, відстежування руху господарської операції від реєстрації її в документі до відображення на рахунках бухгалтерського обліку, аналітичні процедури для аналізу і оцінки отриманої інформації, дослідження важливих фінансових і економічних показників роботи досліджуваного суб'єкта, складання альтернативних балансів тощо. Відтак чим більше автоматично сформованих звітів дозволяє отримати АІС обліку клієнта, тим більше різних тестів щодо узгодження даних і результатів може провести

аудитор. Бажано, щоби система дозволяла отримати одні й ті ж результати різними способами. Джерелами отримання аудиторських доказів є дані, які зберігаються в АІС обліку в файлах первинних документів, масивах інформації про господарські операції. Аудитор або самостійно, або клієнт формують необхідні хронологічні й систематичні облікові реєстри в потрібному розрізі і вносять їх до складу робочих документів аудиту. Аналогічно він може вчиняти з бухгалтерською звітністю. Аудитору потрібно бути впевненим, що реєстри обліку, підготовлені АІС обліку, відповідають даним первинного обліку. Тому економічний суб'єкт повинен «підшивати» всі передбачені законодавством первинні документи, а аудитор – перевіряти порядок їх оформлення. Використовуючи комп'ютер, аудитор може створити відомості і таблиці з результатами аналізу фінансово-економічної діяльності економічного суб'єкта.

Під час аудиту повинні документуватися основні аспекти виконаної роботи, висновки і інші суттєві питання, які мають значення для підготовки аудиторського висновку і для доказів якісного проведення аудиту. Робочі документи, отримані в процесі проведення аудиту в умовах АІС обліку, суттєво відрізняються від звичайних робочих документів аудиту. Вони можуть бути в роздрукованому вигляді, але і можуть зберігатися на машинних носіях. Рекомендується зберігати аудиторські файли щодо кожного економічного суб'єкта на окремому машинному носії. Аудиторські файли містять як бухгалтерські файли клієнта, так і файли аудитора, створені під час перевірки цього об'єкта. Аудиторська організація повинна забезпечити конфіденційність і збереженість цих файлів.

Процедури аудиторської перевірки можуть бути виконані без використання комп'ютера (ручні процедури) і з його застосуванням (машинно орієнтовані процедури). В останньому випадку аудиторські інструменти поділяють на програмні засоби аудиту і перевірні дані. Програмні засоби призначені для перевірки змісту комп'ютерних файлів клієнта. Список завдань, які виконують аудиторські програми, достатньо широкий: перевірка і аналіз записів на основі критеріїв їх якості, повноти, правильності; тестування виконання розрахунків; зіставлення даних різних файлів із метою виявлення незіставних даних; доступ до даних, які зберігаються тільки в машинній формі, їх упорядкованість, групування за різними ознаками тощо. Програмні засоби аудиту використовуються на всіх стадіях аудиторських перевірок.

Аудитор може використовувати або фактичні дані (повністю, вибірково) клієнта, або контрольні дані. Контрольні дані вводяться в систему обробки з метою перевірки правильності функціонування

клієнтських комп'ютерних програм. Вони є основою тестування системи. Аудитору бажано мати сукупність даних і наперед розраховані на їх основі результати, тобто контрольні приклади. Контрольні дані повинні бути компактними і не потребувати частого введення в систему клієнта, але охоплювати якнайширший спектр видів господарської діяльності. Тестування комп'ютерної системи обробки даних клієнта з використанням заздалегідь підготовлених контрольних прикладів, як доводить практика, більш ефективне, ніж тестування на основі даних клієнта. Використання контрольних даних повинно бути погоджене з клієнтом і не заважати його роботі. Після тестування вони повинні бути вилучені із системи.

Висновки. Розвиток інформаційних технологій аудиту останніми роками здійснюється зростаючими темпами. Тому слід відзначити, що організація аудиту в комп'ютерному середовищі є як наслідком загального розвитку науки і її прикладних аспектів, так і стимулом для подальшого прогресу в економічній і науковій сферах.

Доступність інформаційних технологій, їх можливості об'єктивно призвели до широкого їх застосування в аудиті. Аудит, на відміну від бухгалтерського обліку, є менш стандартизованою системою, а отже, виникають дискусії щодо ефективності застосування інформаційних технологій в аудиті [7].

Таким чином, за проведення аудиту обов'язково слід урахувати аудиторський ризик, бо висновки аудитора про достовірність фінансової звітності можуть бути помилкові. Особливо слід контролювати вчасне внесення змін у програмні системи, які спричинені відповідними змінами законодавства. Оцінка аудиторського ризику дає змогу спланувати перевірку, зменшити час для її проведення, звернути увагу на найважливіші проблеми і підвищити якість аудиторської роботи в цілому [8].

1. Контроль якості для фірм, що виконують аудити та огляди фінансової звітності, а також інші завдання з надання впевненості і супутні послуги: Міжнародний стандарт контролю якості (МСКЯ) 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/files/temp/Audit_2013_1.pdf.

2. Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища: Міжнародний стандарт аудиту (МСА) № 315 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/files/temp/Audit_2013_1.pdf.

3. Аудиторські міркування стосовно суб'єктів господарювання, які звертаються до організацій, що надають послуги: Міжнародний стандарт аудиту (МСА) № 402 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/files/temp/Audit_2013_1.pdf.

4. Хомяк Н. В. Впровадження Міжнародних стандартів аудиту в розвиток системи економічного контролю України / Н. В. Хомяк // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10 (4). – С. 369–376 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10\(4\)__59.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10(4)__59.pdf)

5. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг / Видання 2013 р. Частина 1; Міжнародна федерація бухгалтерів. Аудиторська палата України. – К., 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/files/temp/Audit_2013_1.pdf.

6. Наконечна Н. В. Організація проведення аудиту в середовищі комп'ютерної обробки даних у вирішенні проблем економічної безпеки підприємства / Н. В. Наконечна // Кримський економічний вісник: науковий журнал / гол. ред. С. Н. Нестеренко. – Крим: Гельветика, 2012. – Вип. 1 (01). – Ч. 2. – 377 с. – С. 97–100.

7. Бенько М. М. Інформаційні технології як фактор інтеграції внутрішнього і зовнішнього аудиту / М. М. Бенько, В. В. Сопко // Економічний форум. – 2015. – № 1. – С. 254–262 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecfor_2015_1_44.pdf.

8. Наконечна Н. В. Роль і місце автоматизованих інформаційних систем аудиту в управлінні підприємством / Н. В. Наконечна // Формування системи митного аудиту України: матеріали наук.-практ. семінару (22 травня 2013 р.). – Хмельницький: Державний науково-дослідний інститут митної справи, 2013. – 63 с. – С. 59–61.

Наконечна Н. В. Аудиторские риски использования компьютерных систем обработки данных

Исследованы основные подходы проведения аудита в среде компьютерной обработки данных. Раскрыты особенности реализации основных положений аудита в компьютерной среде. Определены основные направления снижения аудиторских рисков. Развитие аудита обусловило возникновение нового подхода к проведению аудиторских проверок, который предусматривает планирование, расчет, уточнение и оценку такого показателя, как аудиторский риск. Особо следует контролировать своевременное внесение изменений в программные системы, которые вызваны соответствующими изменениями законодательства. Оценка аудиторского риска позволяет планировать проверку, уменьшить время для ее проведения, обратить внимание на важнейшие проблемы и повысить качество аудиторской работы в целом.

Ключевые слова: аудит, аудиторский риск, компьютерная система обработки данных.

Nakonechna N. V. Audit risk using computer data processing systems

The basic approach of the audit in the medium of computer data processing. The features of the main provisions implementing audit in the computer environment. The main areas of audit risk reduction. At the present stage of market economy complete analytical processing of accounting and other economic information inconceivable without the use of computer technology. In this

connection important is the widespread use in the practice of economic management organization of automated information systems.

Development of audit led to the emergence of a new approach to the audit, which involves planning, calculation, specification and evaluation of the index as audit risk. That is why it is necessary to assess the legality of the acquisition and auditor licensing purity and accounting system software used on the test object. In addition, one of the objectives audit is compliance with client current legislation, which includes the requirements of copyright protection for software products.

In modern conditions poorly trained staff is the weakest link in the system data. The auditor in auditing the company assesses qualified accounting personnel in computer training, information technology and specific accounting system. He drew attention to the ratio of staff to the system, the degree of credibility. Accountant, convinced that he would rather do without the program, clearly uncomfortable with its opportunities and it is possible, allowing many mistakes elaborating data on the computer.

List of tasks to perform audit program is quite wide: checking and analysis of records based on criteria of quality, completeness, accuracy; Test calculations; comparison of different data files to identify disparate data; access to data stored only in the form of machine, their ordering, grouping and so on different grounds. Software audits are used at all stages of the audit. The development of information technology audit carried out in recent years is growing rapidly. Therefore, it should be noted that the organization of audit in the computer environment is therefore the overall development of science and its applied aspects, and an incentive for further progress in the economic and scientific field. Assessment of audit risk allows inspection plan to reduce the time to carry it out, to draw attention to critical issues and improve the quality of audit work in general.

Key words: audit, audit risk, computer system processing.

Стаття надійшла 2 листопада 2015 р.

УДК 65.012.12:658.15

**С. В. Приймак,
Г. М. Воляник**

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Проаналізовано зміст і структуру фінансової звітності. Розкрито значення фінансової звітності в управлінні підприємством. Визначено можливі напрями її удосконалення та інтеграції до міжнародних вимог як основного інформаційного джерела діагностики фінансово-господарської діяльності